

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2025.6.47>

БОРОВИК Л.А.

**МІСЦЕ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У СИСТЕМІ ДЖЕРЕЛ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПРАВА****THE PLACE OF INTERNATIONAL LEGAL INSTRUMENTS IN THE SYSTEM OF SOURCES OF ADMINISTRATIVE LAW**

У статті аргументовано, що джерела адміністративного права – це система нормативно-правових актів, прийнятих у встановленому порядку спеціально уповноваженими суб'єктами, норми яких регулюють суспільні відносини у сфері публічного управління та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування. На основі аналізу норм чинного законодавства обґрунтовано важливе місце міжнародно-правових інструментів у системі джерел адміністративного права. Зокрема зроблено висновки щодо місця та значення міжнародно-правових актів у системі джерел адміністративного права: по-перше, до них належать міжнародні договори, укладені від імені України, Кабінету Міністрів України, міністерств або інших центральних органів виконавчої влади з іноземними державами чи їх уповноваженими органами; по-друге, міжнародні договори мають особливу юридичну силу, оскільки їх положення мають пріоритет у процесі правозастосування над нормами національного законодавства, окрім Конституції України; по-третє, укладення міжнародних договорів здійснюється у спеціальному порядку, визначеному законодавством, який охоплює погодження умов між сторонами та процедуру надання договору чинності на території України, після чого він стає складовою національної правової системи; по-четверте, такі акти спрямовані на врегулювання питань, що мають важливе міжнародне значення, а також на забезпечення співробітництва між державами та їх органами влади у сферах обміну досвідом, ресурсами, координації спільної діяльності та реалізації взаємних ініціатив. Окрім цього доведено, що значення міжнародно-правових актів полягає у закріпленні міжнародних стандартів у сфері публічного управління та регулювання суспільних відносин, які мають враховуватися у діяльності суб'єктів публічного управління.

**Ключові слова:** міжнародно-правові інструменти, інструменти, джерела права, адміністративне право.

The article argues that the sources of administrative law are a system of regulatory legal acts adopted in accordance with the established procedure by specially authorized entities, the norms of which regulate social relations in the sphere of public administration and the activities of state authorities and local self-government. Based on the analysis of the norms of current legislation, the important place of international legal instruments in the system of sources of administrative law is substantiated. In particular, conclusions are drawn regarding the place and significance of international legal acts in the system of sources of administrative law: firstly, they include international treaties concluded on behalf of Ukraine, the Cabinet of Ministers of Ukraine, ministries or other central executive bodies with foreign states or their authorized bodies; secondly, international treaties have special legal force, since their provisions have priority in the process of law enforcement over the norms of national legislation, except for the Constitution

---

© БОРОВИК Л.А. – кандидат педагогічних наук, доцент, член-кореспондент Міжнародної кадрової академії, доцент кафедри кримінально-правових та адміністративно-правових дисциплін (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука) <https://orcid.org/0000-0002-8997-0577>

Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0

of Ukraine; thirdly, the conclusion of international treaties is carried out in a special procedure determined by legislation, which includes the agreement of the terms between the parties and the procedure for granting the treaty effect on the territory of Ukraine, after which it becomes a component of the national legal system; fourthly, such acts are aimed at resolving issues of important international importance, as well as ensuring cooperation between states and their authorities in the areas of exchange of experience, resources, coordination of joint activities and implementation of mutual initiatives. In addition, it has been proven that the importance of international legal acts lies in establishing international standards in the field of public administration and regulation of public relations, which must be taken into account in the activities of public administration entities.

**Key words:** *international legal instruments, instruments, sources of law, administrative law.*

**Постановка проблеми.** Незважаючи на внутрішню орієнтованість адміністративного права, предметом регулювання якого виступають суспільні відносини в сфері публічного управління, вплив щодо останніх відбувається за рахунок інструментів закріплених не тільки в національному законодавстві, але й міжнародних документах, що становлять органічну частину системи галузевих джерел. Важливість міжнародної нормативної основи адміністративного права посилилась в останні десятиліття, яке було ознаменоване обранням Україною шляху євроінтеграції, як основного вектору розвитку. Долучення до світової спільноти потребує організації регулювання багатьох, важливих сфер суспільних відносин з огляду на міжнародні стандарти, наприклад, журналістської діяльності, що неможливо без урахування вимог міжнародних актів.

Стан дослідження. Окремі проблемні питання, присвячені характеристиці джерел адміністративного права, у своїх наукових працях розглядали: В.Б. Авер'янов, В.В. Діденко, Р.В. Дмитрик, Ю.Я. Касараба, О.П. Клипа, В.В. Конопльов, Л.І. Миськів, В.І. Фелик та багато інших. Втім, незважаючи на значний теоретичний доробок, у науковій літературі недостатньо опрацьованим є місце міжнародно-правових інструментів у системі джерел адміністративного права.

Саме тому метою статті є: встановити місце міжнародно-правових інструментів у системі джерел адміністративного права.

**Виклад основного матеріалу.** В українській мові слово «джерело» розкривається у значеннях: 1) потік води, що утворюється внаслідок виходу підземних вод на поверхню землі; 2) те, що дає початок чому-небудь, звідки постає, черпається щось; 3) основа чого-небудь; вихідне начало; 3) про того або те, від кого або звідки довідуються про що-небудь; 4) писемна пам'ятка, документ, на основі якого будується наукове дослідження і таке інше [1]. В свою чергу, джерела права – це офіційний вияв права у формі прийнятих в установленому порядку, спеціально-уповноваженими суб'єктами влади нормативно-правових документів, положеннями яких врегульовуються суспільно-правові відносини та упорядковується поведінка їх учасників.

Джерела адміністративного права – це підвид класичних правових, зміст та перелік яких обумовлено галузевим приналежністю. З приводу їх тлумачення в науковій літературі існує декілька позицій. Наприклад, З.С. Гладун зазначає, що джерело адміністративного права – це акт правотворчості органів державної влади і місцевого самоврядування (у частині делегованих їм повноважень), що складається з адміністративно-правових норм чи навіть одного правила поведінки і регулює управлінську (виконавчо-розпорядчу) діяльність [2, с.31]. В монографії О.В. Константного джерела адміністративного права визначено, як зовнішні форми встановлення і виразу загальнообов'язкових правил поведінки, які регулюють суспільні відносини, що виникають у сфері державного управління, акти правотворчості державних органів (законодавчих, виконавчих, судових, господарського управління), місцевих рад та їх виконкомів, а іноді громадських організацій (коли вони виконують функції виконавчої влади) [3, с.23]. За В.В. Галуцько, П.В. Діхтієвським, О.М. Кузьменко джерела адміністративного права – це засіб зовнішнього оформлення адміністративно-правових норм, який засвідчує їх державну загальнообов'язковість (засоби, форми вираження й закріплення публічної волі), цим самим врегульовуючи адміністративно-правові відносини [4, с.37].

Спираючись на наведені наукові підходи, вважаємо, що ключовими ознаками джерел адміністративного права є такі: 1) вони становлять систему нормативно-правових актів, прийнятих у встановленому порядку уповноваженими суб'єктами правотворчості, положення яких закріплюють норми адміністративного права; 2) джерела адміністративного права є складовою системою джерел права загалом, однак вирізняються специфічним предметом правового регулювання.

Саме через них здійснюється вплив на суспільні відносини у сфері публічного управління, пов'язані з діяльністю органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб під час реалізації визначених законом повноважень; 3) зазначені нормативно-правові акти визначають спеціальні владні механізми впливу на поведінку учасників адміністративно-правових відносин, які передбачають застосування імперативних засобів, зокрема заборон, дозволів та заходів примусу. Отже, джерела адміністративного права – це система нормативно-правових актів, прийнятих у встановленому порядку спеціально уповноваженими суб'єктами, норми яких регулюють суспільні відносини у сфері публічного управління та діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування.

Для встановлення ролі міжнародних актів та інструментів в системі визначених джерел доцільно звернутись до елементів останньої. Першим та ключовим є Конституція України, – основний закон держави, який відображає волю народу і в його інтересах закріплює найбільш важливі засади суспільного ладу і державної організації країни [5, с.39-41]. В свою чергу, Конституція, як джерело адміністративного права, на думку В.В. Решоти, характеризується такими основними властивостями: має найвищу юридичну силу серед усіх нормативно-правових актів та характеризується верховенством щодо інших джерел права, які не повинні суперечити Конституції України. Усі закони та інші нормативно-правові акти приймаються на основі Конституції, у її межах та для її виконання [6, с.318]. Р.С. Мельник обстоює позицію відповідно до якої Конституція в системі джерел адміністративного права є базисом: а) для створення системи джерел адміністративного права; б) для насичення джерел адміністративного права змістом, адже нерідко у нормах адміністративного права конкретизуються конституційні положення; в) для перевірки розміщених в джерелах адміністративного права норм стосовно предмету їх конституційності [7, с.12-13]. Таким чином, Конституція, як джерело адміністративного права, – це головний нормативно-правовий акт, вищий закон держави, який декларує ключові права, свободи та обов'язки людини і громадянина, зокрема, у відносинах із органами публічного управління; визначає засади поділу державної влади та функціонування вищих публічних органів, як то Верховної Ради України (далі – ВРУ), Кабінету Міністрів України (далі – КМУ), Президента України тощо; встановлює принципи правового порядку в державі та діяльності державних, муніципальних органів при виконання владних повноважень; констатує соціальний обов'язок держави та привалювання людиноцентризму в царині її векторів роботи і таке інше.

Наступними в системі джерел адміністративного права варто виділити закони України. Відповідно до статті 10 Закону України «Про правотворчу діяльність», закон – це нормативно-правовий акт, прийнятий Верховною Радою України та (або) на всеукраїнському референдумі в установленому Конституцією України та законом порядку, що регулює найбільш важливі суспільні відносини. Закон приймається у формі: 1) кодексу України; 2) закону України; 3) закону України про внесення змін до кодексу, первинного закону; 4) закону України про надання згоди Верховною Радою України на обов'язковість або денонсацію міжнародного договору України; 5) закону України про затвердження: а) Регламенту Верховної Ради України; б) Державного бюджету України; в) загальної структури, чисельності, визначення функцій Служби безпеки України, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, а також Міністерства внутрішніх справ України; г) державних символів України; г) інших правових актів Верховної Ради України або норм права у визначених Конституцією України та (або) законом випадках; б) схвалення чи затвердження нормативно-правових актів інших органів у визначених Конституцією України випадках: а) указів Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну або часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей зонами надзвичайної екологічної ситуації; б) рішення про надання військової допомоги іншим державам, про направлення підрозділів Збройних Сил України до іншої держави чи про допуск підрозділів збройних сил інших держав на територію України; в) Конституції Автономної Республіки Крим, змін до неї тощо [8].

Третя група джерел адміністративного права – це підзаконні нормативно-правові акти. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 №3354-IX тлумачить останні, як акти, прийняті (видані) суб'єктом правотворчої діяльності на основі та на виконання Конституції України, законів, чинних міжнародних договорів України та спрямовані на їх реалізацію. До підзаконних нормативно-правових документів відносяться: а) постанови Верховної Ради України; б) укази Президента України; в) постанови Кабінету Міністрів України; г) накази міністерств; г) акти інших державних органів; д) постанови Верховної Ради Автономної Республіки Крим, постанови Ради міністрів Автономної Республіки Крим, накази міністерств Автономної Республіки

Крим; е) розпорядження голів місцевих державних адміністрацій, накази керівників структурних підрозділів місцевих державних адміністрацій; є) акти органів місцевого самоврядування [8]. Тож, як правило, підзаконні документи: уточнюють зміст законодавчих актів, визначаючи окремі, специфічні повноваження органів державної влади та місцевого самоврядування; визначають порядок та механізми реалізації адміністративно-правових інструментів регулювання відповідних суспільних відносин; формують моделі діяльності суб'єктів владних повноважень з реалізації покладених на них повноважень, зокрема, процедурне, дозвільне провадження тощо; закріплюють рішення про уведення або припинення дії спеціальних правових режимів, наприклад, воєнного стану, а також інші публічно-владні рішення органів влади з питань, які охоплені предметом їх діяльності і таке інше.

Що стосується міжнародно-правових актів, то в даному випадку ми говоримо про чинні міжнародні договори України, які за своєю юридичною силою йдуть після Конституції, але перед усіма іншими юридичними актами: законами та підзаконними документами (стаття 19 Закону України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 №3354-IX) [8]. Особливостям міжнародних договорів та порядку їх використання на території нашої держави присвячено Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 №1906-IV. Його положеннями встановлено порядок укладення, виконання та припинення дії зазначених актів з метою належного забезпечення національних інтересів, здійснення цілей, завдань і принципів зовнішньої політики України, закріплених у Конституції України та законодавстві України [9]. Відповідно до Закону, міжнародний договір України – укладений у письмовій формі з іноземною державою або іншим суб'єктом міжнародного права, який регулюється міжнародним правом, незалежно від того, міститься договір в одному чи декількох пов'язаних між собою документах, і незалежно від його конкретного найменування (договір, угода, конвенція, пакт, протокол тощо). Міжнародні договори України укладаються: Президентом України або за його дорученням – від імені України; Кабінетом Міністрів України або за його дорученням – від імені Уряду України; міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади, державними органами – від імені міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, державних органів. Від імені України укладаються міжнародні договори України: а) політичні, мирні, територіальні і такі, що стосуються державних кордонів, розмежування виключної (морської) економічної зони і континентального шельфу України; б) що стосуються прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; в) про участь України в міждержавних союзах та інших міждержавних об'єднаннях (організаціях), системах колективної безпеки; г) про військову допомогу та направлення підрозділів Збройних Сил України до інших держав чи допуску підрозділів збройних сил іноземних держав на територію України, умови їх тимчасового перебування, включаючи терміни виведення, фінансово-економічні, екологічні та інші наслідки і компенсації; г) про використання території та природних ресурсів України; д) яким за згодою сторін надається міждержавний характер. Від імені Уряду України укладаються міжнародні договори України з економічних, торговельних, науково-технічних, гуманітарних та інших питань, віднесених до відання Кабінету Міністрів України. Міжвідомчими є міжнародні договори України з питань, що належать до повноважень міністерств, інших центральних органів виконавчої влади та державних колегіальних органів [9].

Чинні міжнародні договори України підлягають сумлінному дотриманню Україною відповідно до норм міжнародного права. Міністерства та інші центральні органи виконавчої влади, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, інші органи державної влади, до відання яких віднесені питання, що регулюються міжнародними договорами України, забезпечують дотримання і виконання зобов'язань, взятих за міжнародними договорами України, стежать за здійсненням прав, які випливають з таких договорів для України, і за виконанням іншими сторонами міжнародних договорів України їхніх зобов'язань. Чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, є частиною національного законодавства і застосовуються у порядку, передбаченому для норм національного законодавства. Якщо міжнародним договором України, який набрав чинності в установленому порядку, встановлено інші правила, ніж ті, що передбачені у відповідному акті законодавства України, то застосовуються правила міжнародного договору [9].

**Висновки.** У підсумку можемо зробити такі висновки щодо місця та значення міжнародно-правових актів у системі джерел адміністративного права: по-перше, до них належать міжнародні договори, укладені від імені України, Кабінету Міністрів України, міністерств або інших центральних органів виконавчої влади з іноземними державами чи їх уповноваженими органами; по-друге, міжнародні договори мають особливу юридичну силу, оскільки їх положення

мають пріоритет у процесі правозастосування над нормами національного законодавства, окрім Конституції України; по-третє, укладення міжнародних договорів здійснюється у спеціальному порядку, визначеному законодавством, який охоплює погодження умов між сторонами та процедуру надання договору чинності на території України, після чого він стає складовою національної правової системи; по-четверте, такі акти спрямовані на врегулювання питань, що мають важливе міжнародне значення, а також на забезпечення співробітництва між державами та їх органами влади у сферах обміну досвідом, ресурсами, координації спільної діяльності та реалізації взаємних ініціатив. Окрім цього, значення міжнародно-правових актів полягає у закріпленні міжнародних стандартів у сфері публічного управління та регулювання суспільних відносин, які мають враховуватися у діяльності суб'єктів публічного управління.

#### **Список використаних джерел:**

1. Івченко А.О. Тлумачний словник української мови. Харків: ФОЛПО, 2002. 543 с.
2. Гладун З. С. Проблеми адміністративної реформи в Україні. Тернопіль. 2001.
3. Константий О. Джерела адміністративного права України : Монографія . К.: Українське агентство інформації та друку "Рада", 2005. 120 с.
4. Адміністративне право України. Повний курс : підручник / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Кузьменко та ін. ; за редю В. Галунька, О. Правоторової. Видання четверте. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС. 2021. 656 с.
5. Конституційне право України: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. За ред. В. П. Колісника та Ю. Г. Барабаша. Х.: Право, 2008. 416 с.
6. Решота В. Конституція України як джерело адміністративного права. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2017. №14. С.316-324.
7. Мельник Р.С. Новели сучасної концепції українського адміністративного права. *Lexportus*. 2017. №5(7), С.5-16.
8. Про правотворчу діяльність: закон від 24.08.2023 №3354-IX. Відомості Верховної Ради України. 2023. №93. Ст.364.
9. Про міжнародні договори України: закон від 29.06.2004 №1906-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. №50. Ст.540.

*Дата першого надходження статті до видання: 13.10.2025*

*Дата прийняття статті до друку після рецензування: 10.11.2025*

*Дата публікації (оприлюднення) статті: 24.11.2025*